

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 17.

ZATERDAG 28 APRIL 1928.

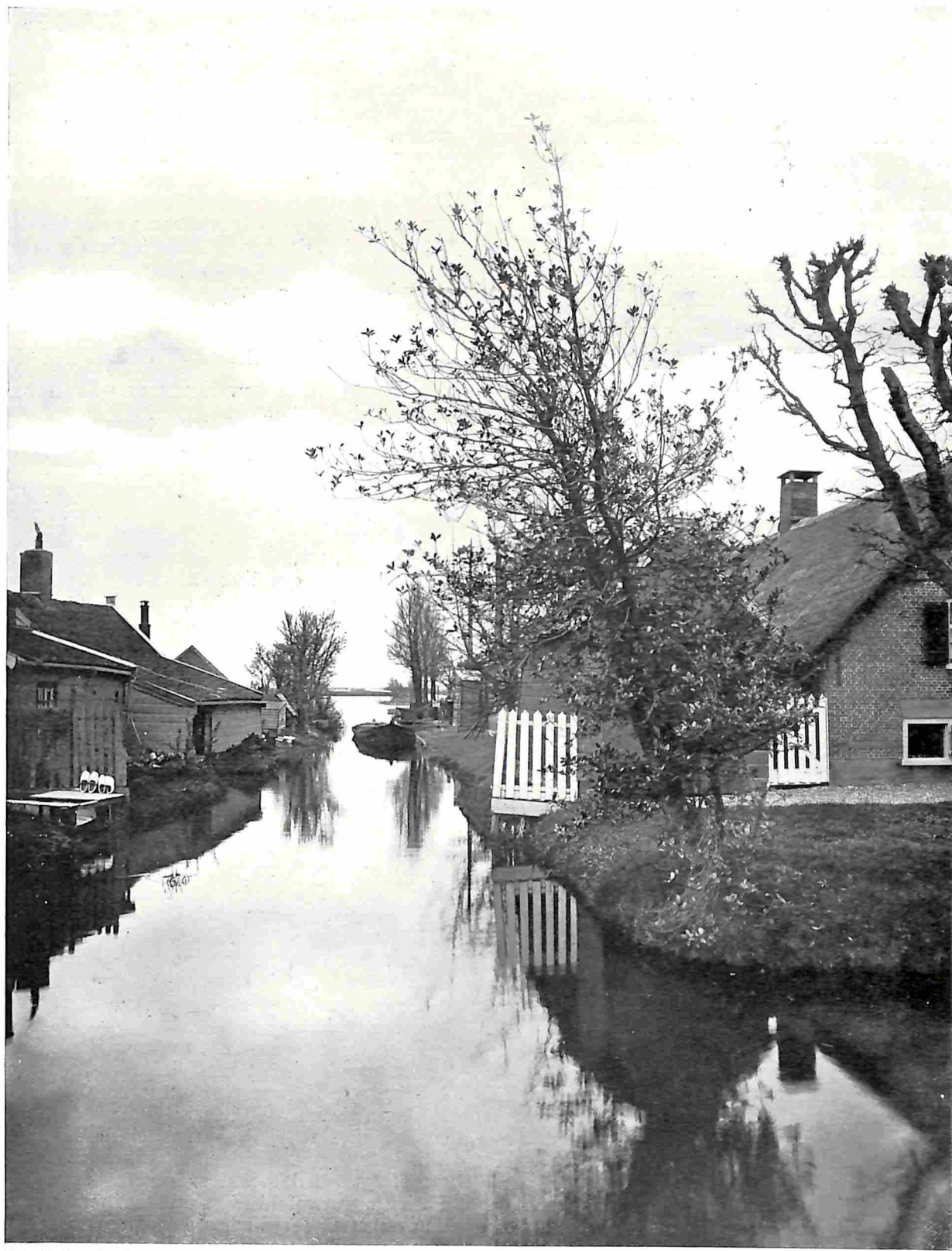

Foto C. Steenbergh.

IN HET POLDERLAND BIJ WILNIS.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

IN HET POLDERLAND BIJ WILNIS (ILLUSTRATIE)	BLZ. 193
DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (17)	BLZ. 194
NIEUW LEVEN, DOOR ROSA CORTHAUTS—VAN PUIJENBROEK (GEDICHT)	BLZ. 195
ONDER DEN BRANDARIS (GEÏLLUSTREERD), DOOR R. H. HERWIG	BLZ. 196—199
DE BUTENDIIC'S, DE OUDST BEKENDE KLOKKENGIETERS IN ONS LAND, DOOR K. L. SCHAMP	BLZ. 198
HET HUIS ST. JACOBSSTRAAT 13 TE LEEUWARDEN (GEÏLL.), DOOR G. J. VEENSTRA	BLZ. 199—200
VOGELFOTOGRAFIE OP TEXEL (GEÏLLUSTREERD), DOOR R. TEPE (VERVOLG)	BLZ. 201—203
RENATA DI FRANCIA. NAAR HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (13)	BLZ. 203
BLOEIENDE TULPENBOOMEN (MAGNOLIA JAPONICA) BIJ HET SLOT SANS-SOUCI TE POTSDAM (ILLUSTR.)	BLZ. 204

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

17) DOOR H. DE VERE STACPOOLE.

NADAT Diomedes een minuut gewacht had, klopte hij weer.

Dezen keer hamerde hij op de deur alsof hij ze wilde stuk slaan. Nauwelijks had hij den bronzen ring losgelaten of de deur, als was zij beleedigd, vloog open, terwijl Bartjas, de dierlijk-uitziende deurwachter, verscheen, met een woedend gezicht waar het maanlicht op viel.

„Wat beteekent dat? — wat beteekent dat? — wie zijt gij, die op dit uur de deur komt stuk hameren? — Scheer je weg!”

„Schelm!” klonk Diomedes' stem. „Breng mij bij je meester”.

„Maak dat je weg komt! Hij is niet thuis. Je bent dronken”.

Nauwelijks had hij die woorden gesproken of Diomedes' stok vloog omhoog; maar de man was hem te vlug af. Hij sloeg de deur voor zijn neus dicht, de stok sloeg tegen het hout en brak; en Diomedes, die onvast op zijn beenen stond door den wijn en die te ver achterover had gebogen, viel en sloeg met zijn hoofd tegen den steen, waarop Pheidon dien morgen gezeten had.

Pasion hield den adem in.

Hij zag de witte gestalte op straat liggen alsof het huis hem uitgestooten had; zag ze daar liggen, bewegingloos, verdoofd of dood.

De toeschouwer bleef eenigen tijd onbewegelijk naar dit tooneel kijken. De straat lag nog steeds verlaten.

Toen zag de spieder in de schaduw, wiens aandacht getrokken was door het fladderen van iets wits bij het nog geopende venster, opnieuw een vrouwenhoofd, den glans der hangers aan haar armen en de hand die de oogen tegen het maanlicht beschutte.

Zij keek neer op de op straat liggende gestalte en bleef zoo wel een minuut lang staan, onbewegelijk, alsof zij uit steen gehouwen was. Toen verdween zij.

Zijn instinct vertelde Pasion, dat er nog iets zou volgen. En dat was ook zoo.

Enkele minuten verstreken, toen werd er voorzichtig een grendel weggeschoven en een zijdeurtje geopend, zoo ge-

ruischloos, dat een gewoon voorbijganger het niet opgemerkt zou hebben; er verscheen een gestalte in de opening. Het was die eener Nubische vrouw, krachtig gebouwd, barrevoets en gehuld in een gestreept gewaad. Hij zag de schittering der zilveren ringen om haar armen en enkels, toen zij uit de duisternis der deuropening gleed en in het volle maanlicht trad. Nadat zij de straat op en neer gekeken had, liep zij naar den man, die op den weg lag en bukte zich over hem heen. Toen ging zij weer rechtop staan, keek opnieuw naar beide zijden de straat af, om zeker te zijn dat zij niet bespied werd; daarna bukte zij zich, nam de onbewegelijke gestalte in haar armen op alsof het een kind was en verdween er mee door den ingang. Hij zag de deur sluiten en hoorde den grendel weer dichtgeschoven worden, alsof iemand, die hij niet kon zien, op wacht had gestaan om een handje te helpen.

Even later drong het zwakke schijnsel van een lamp door het onbeschermd venster; een arm, gebronsd en krachtig als van een vrouwelijke Hercules, verscheen, de luiken werden dichtgetrokken en het grimmige, stille huis zag er uit als een zwijgzaam mensch, die, nadat hij voor één keer meer gesproken heeft dan gewoonlijk, zijn lippen vast opeenklemt, opdat er geen woord meer zou ontsnappen.

Diomedes' stok, in tweeën gebroken, lag nog op den grond. De spieder kon het maanlicht zien glanzen op de kleine filigrain slang, die er den greep van vormde. Hij wachtte even, om zeker te zijn dat er verder niets gebeurde; toen sloop hij uit de schaduw, waarin hij verborgen had gestaan, nam de stukken van den stok op, en met deze in de hand verdween hij om den hoek, die leidde naar de Straat der Winden.

ZESDE HOOFDSTUK.

HET ONTWAKEN VAN DIOMEDES.

Het eerste schijnsel van terugkeerend bewustzijn gaf Diomedes het gevoel van gesmoord te worden onder een wade van duisternis. Hij stak zijn armen omhoog en de duisternis verdween en maakte plaats voor een flauw licht op een witte oppervlakte boven hem.

Het was het licht van den dageraad op de zoldering van het vertrek, waarin hij zich bevond.

Het eerste oogenblik dacht hij, dat hij zich in zijn eigen woning bevond. Hij gaapte, zuchtte, streek met zijn rechterhand over zijn oogen, keek om zich heen en bemerkte dadelijk, dat hij in een vreemde omgeving was. De dampen van den wijn van den vorigen avond waren geheel weggetrokken; de slag, die hem had verdoofd, had hem geen ernstig letsel toegebracht; hij herinnerde zich, dat zij Moschion in het maanlicht hadden laten zitten met zijn rug tegen een muur; dat was het eerste ding, dat hem weer te binnen schoot.

Hij verbeeldde zich een oogenblik, dat hij in zijn dronkenschap naar het huis van een vriend was gebracht. Nu herinnerde hij zich, dat Pasion bij hem was geweest. Pasion had ongetwijfeld voor hem gezorgd. Tevreden met die verklaring van zijn vreemde omgeving, bleef hij in een prettige, droomerige luiheid liggen, te onverschillig om zich op te richten en zijn omgeving nauwkeuriger op te nemen.

Hij overdacht nogmaals de gebeurtenissen van den vorigen avond: het diner, Moschion's vulgariteit en de noodlottige dronkenschap, die het gevolg was van de verkiezing van dit dubieuze personage tot de waardigheid van President van het Symposium.

Hij herinnerde zich het weggaan van Nicius en Niceratus, de fluitspeelster, het maanlicht op de straten.

Toen schoot hem zijn onthulling aan Pasion te binnen, zijn voornemen om naar het huis van den Meteek te gaan en het feit, dat hij Pasion verteld had van het meisje in het huis van Gyges. Verder ging zijn herinnering niet; de rest was leegte. Hij stelde zich gerust met de gedachte, dat Pasion ongetwijfeld even dronken was geweest en alles glad zou vergeten. Terwijl deze gedachten door zijn hoofd speelden, was de snel opkomende dag helderder geworden en verdreef nu zijn luiheid. Hij ging op zijn linkerzijde liggen en keek voor den eersten keer rond in de kamer, waarin hij zich bevond.

Ze was heel kaal. Door het venster, waarvan de luiken nu open stonden, zag men de daken der huizen aan den overkant; een haan kraaide in een nabijzijnde straat en boven de huizendaken welfde zich de ijsblauwe lucht van een prachtigen dageraad; op den wit-marmere vloer, vlak bij het raam, lag een schitterend vloerkleed en op dit kleed,

omgekruld als een veer en overmand door slaap, lag een meisje.

Het was het meisje van den vorigen dag. Ofschoon haar gelaat half verborgen was in de vouwen van haar wit kleed, herkende hij haar dadelijk. En het plotseling kletteren van cymbalen en schetteren van trompetten had hem geen schok kunnen geven zoo hevig als dit verbluffende visioen.

Wat was er gebeurd? Hij keek snel om zich heen. Een lamp, die blijkbaar den geheelen nacht op een tafeltje bij de deur gebrand had, was bezig uit te gaan; het bed, waarop hij lag, zacht en voorzien van prachtig geborduurde kussens, was blijkbaar haar bed. Zij had het hem afgestaan en had zich tevreden gesteld met den vloer.

In zijn verbazing bracht hij een hand aan zijn hoofd en een stekende pijn deed ze hem weer wegtrekken; er zat bloed aan zijn hand; uit de wond onder zijn haar en boven zijn voorhoofd dropen trage druppels, en hij begreep oogenblikkelijk dat hij gewond was; er was hem een ongeluk overkomen; hij was bewusteloos hier binnen gebracht en op het bed gelegd.

Hij gleed er af en stond op den vloer, duizelig en onvast door de gebeurtenissen van den vorigen avond. Toen liep hij de kamer door en, neerknielend bij de slaapster, legde hij een hand op haar schouder.

Zij bewoog, mompelde iets, kwam half omhoog, opende haar oogen en keek naar den man naast haar. Half blind van slaap, zag zij hem het eerste oogenblik niet; toen zag zij hem zonder hem te herkennen; ten slotte herkende zij hem, uitte een korten kreet, deinsde achteruit zoover de muur het toeliet en stak haar handen uit alsof zij hem weg wilde duwen.

Het leek alsof zij een vreeselijke verschijning zag, die plotseling voor haar was opgedoemd.

„U!”

„Ik ben het”.

Terwijl hij sprak en zij meer tot bewustzijn kwam, verdween de angst uit haar gezicht en kwam er verbazing voor in de plaats.

„Maar — u was dood”.

Zij sprak Attisch, maar met een vreemd accent, vreemd als de geur die uit haar zwarte haren opsteeg; en haar oogen, donker en vochtig en dieper dan de zee, hielden hem gebannen zoodat hij bewegingloos bleef, sprakeloos, alles om zich heen vergetend en haar werktuigelijk antwoordde zooals iemand antwoordt op vragen, hem in zijn slaap gesteld.

„Ik leef”.

„Gij waart dood; gij waart koud. Ik trachtte u te warmen met mijn lichaam; den adem tusschen uw lippen terug te roepen”.

„O!” zei Diomedes, zich losrukkend uit zijn droom, van zijn verleden, zich bevrijdend van zichzelf om een nieuwe wereld van geluk binnen te treden. „Ik was dood en gij hebt mij het leven geschonken”. Hij sprak niet in overdrachtelijken zin. Hij was ontwaakt tot een nieuw leven. Hij zonk naast haar neder op het vloerkleed; zij strekte haar hand uit en legde ze op zijn schouder om zich van de waarheid zijner woorden te overtuigen.

Als hij gekomen was van de groote bleeke ster, die de dageraad zoo juist had uitgewischt, en zij van een roode nacht-ster, die verdwenen was, had de een den ander niet vreemder kunnen zijn.

Hij nam haar handjes in de zijne, hield ze vast, begon haar te vragen zooals iemand die, door schipbreuk op een eenzaam eiland geworpen, zijn redder ondervragen zou.

„Vertel mij alles; hoe ben ik hier gekomen?”

Zij vertelde het hem, zacht fluisterend met dat accent dat een taal op zichzelf was en er een geheel eigen bekoorlijkheid aan verleende.

Zij vertelde hem hoe Barejas, de Nubische slavine, hem op haar bevel had binnen gebracht; hoe zij hem op haar bed hadden gelegd; hoe hij er als levenloos was blijven liggen; hoe zij getracht had hem tot het leven terug te roepen; hoe zij geweend had.

„Waarom hebt gij geweend?”

„Ik weet het niet”.

„Ik weet het niet”. Het was het antwoord van Evadne op de vraag „Wat is de vrouw?” — het eeuwige antwoord der vrouw op de vragen van haar hart.

„Gij hebt mij het leven geschonken”.

Haar oogen, wier blik binnenwaarts gericht scheen; die

oogen, doorschijnend en donker, die hem gisteren met een bijna vijandigen blik hadden aangestaard en waarin hij een vaag antagonisme had gevoeld, werden zachter. Haar adem stakte een oogenblik, en als een kind, dat de armen uitsteekt naar zijn moeder, of een moeder naar haar kind, stak zij hem haar armen toe. Armen, die een standbeeld tot leven gewekt zouden hebben.

Buiten verjoeg de steeds helderder dageraad de schaduwen uit de straat; de eerste zonnestrallen beschenen de Strijdgodin en de Acropolis aan haar voet doemde spookachtig wit op tegen het blauw van den ochtendstond. Pilaar na pilaar dook het Parthenon op als een tempel van rijp, en de witte zuilen van de Propylaeën werden gekleurd door de weerkaatsing van het uchtendgloren.

In volmaakte stilte nam de Stad der Kunst, als een wonder in de kristallijnen heldere lucht, vaste vormen aan, boven een stad waarin een liefde opbloeide, even verwonderlijk als een roos in een marmeren wereld.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

DE VROUW EN DE PORTIER.

Toen hij de Straat der Winden betrad, waren de schoenmakers al aan het werk; meisjes met waterkruiken op het hoofd gingen naar de fonteynen; allerlei ochtend-geluiden van deze en omliggende straten vervulden de lucht; en de wind die van de zeezijde blies, frisch en doortrokken van den geest der vrijheid, voerde den roep der vroege wijnverkoopers, der venters van olie en vijgen en de stemmen van vrouwen en kinderen mede.

De kinderen gingen naar school, onderweg spelend; soms bleven zij midden in de straat in groepjes staan, twistten of slenterden langzaam voort.

Aan den hoek van de Straat der Driepooten stond weer de blinde voordrager van gisteren, gebronsd en gereed zijn eindelooze reis te hervatten; met het gezicht naar de zon gekeerd, declameerde hij de daden der helden en der goden.

Diomedes, geheel bekomen van de gebeurtenissen van den vorigen avond, bleef even staan luisteren en liep toen door; hij had geen geld bij zich, anders had hij de handen van den voordrager met zilver gevuld.

„Wacht vanavond aan de overzijde der straat en als de maan de deur beschijnt, zal ze voor je geopend worden”. Voortdurend herhaalde hij die woorden in zichzelf. Haar laatste woorden, gesproken terwijl de Nubische vrouw hem vóór ging naar beneden.

Hij vroeg zich niet af waar dit alles op uit zou loopen. De dochter van een Meteek stond buiten de samenleving, dat wist hij zoo goed als hij wist dat de zon aan den hemel stond en dat zij morgen weer zou opgaan. Maar het opgaan van de zon morgen liet hem onverschillig, als de maan vanavond maar opkwam.

Voor het oogenblik was voor hem het belangrijkste de kwestie van Bartjas den portier. Hij was de eenige wolk, die de maan kon verduisteren.

(Wordt vervolgd).

NIEUW LEVEN.

Welhoe, mijn oude pereboom
Hoe jeugdig is uw dracht!
Ge kijkt, of jonge lenteluum
Nog door uw leven lacht.

Ge blik met geestdrift om u heen
Weer nieuwen zomer in:
Is 't oude hart weer opgefleurd,
Nog vol van dollen zin?

Gij, oolijkerd, hebt u gekleed,
Of gij ter bruiloft gingt,
Uw borst getooid met bloesemtul,
Of daar nog liefde in zingt.

Al is uw hoofd reeds lang vergrijsd
En staat ge diep gebukt,
Toch siert ge u met een bloemenkroon,
Die gansch den boomgaard smukt.

Och! Heeft niet elke plant en boom
Een zwak voor jeugd'gen schijn?
En hunk'ren zij ook niet, als wij,
Om eeuwig jong te zijn?

ROSA CORTHAUTS—VAN PUIJENBROEK.

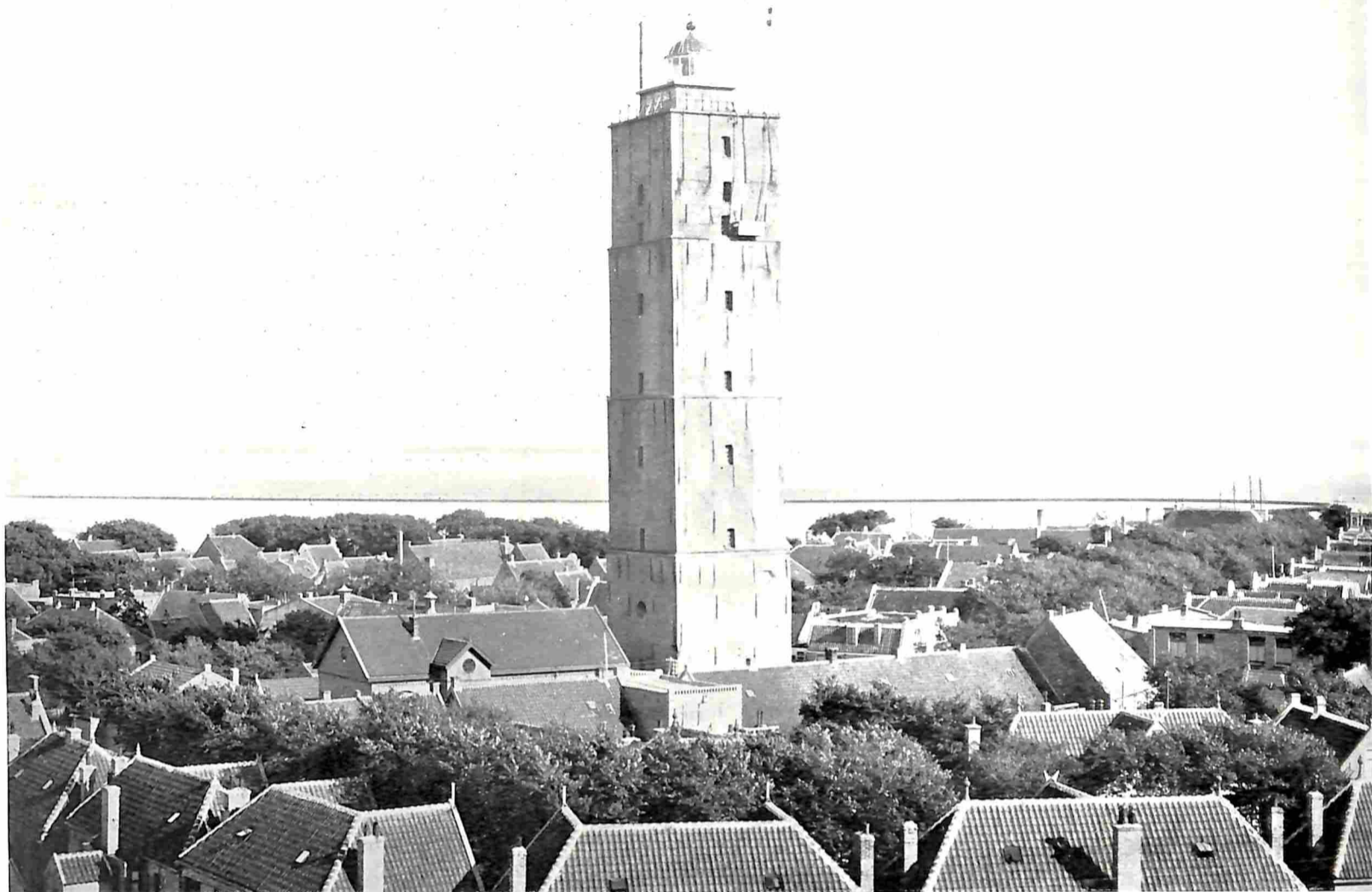

Foto R. H. Herwig.

DE BRANDARIS, OPRIJZEND BOVEN DE HUIZEN VAN WEST-TERSCHELLING.

ONDER DEN BRANDARIS.

DE trein bracht ons naar Harlingen, waar we de Minister Kraus, een flinke raderboot, die den dagelijkschen dienst tusschen Terschelling en den vasten wal onderhoudt, onder stoom vonden. Voor liefhebbers van een zeetochtje zou de reis van Amsterdam ook per boot naar Harlingen gemaakt kunnen worden. 't Kan dan best gebeuren, dat men vóór Harlingen in volle zee moet overstappen. De Min. Kraus vertrekt precies op tijd, onverschillig of de Prins Hendrik, zoo heet de Amsterdamsche boot, gearriveerd is. Buiten de haven echter wacht ze op haar Amsterdamsche zuster, zoo deze seint, dat er passagiers op de Terschelling aan boord zijn. Maakt men op deze manier de reis, dan is men van 's morgens zeven uur tot half zes in den middag op zee. ☞ Van Harlingen's haven gaat het eerst langs den langen leidam, die de buitenhaven tegen verzanding moet beschermen. In bochtige lijn volgt de boot de vaargeul over de Wadden, telkens vermijgend de platen, waarvan vele bij eb droog loopen. Halverwege passeeren we de Griend met haar drie bakens: de Noord-, West-, en Oostkaap. In ouden tijd, toen nog Terschelling aan Friesland vast zat, was hier een Mariëngaarde stond, dat onder bescherming van het klooster werd het van wallen voorzien. 't Lag aan het Fli, één der oude Rijnmonden. Lang heeft het niet bestaan, reeds in 1287 werd het door de zee verzwolgen. Eenige jaren later, in 1300, werd Terschelling een eiland. ☞ De plaat, die thans bij normaal hoog water droog blijft, behoort aan de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Door de goede zorgen van genoemde vereeniging verblijven in den broedtijd twee wachters op de plaat ter bescherming van de vele broedende zeevogels. Gedurende dien tijd — van 1 Mei tot 15 Aug. — is de toegang zonder speciale vergunning verboden. Groot is het aantal vogels, dat op de Griend zijn nesten heeft. Op sommige plekken is de bodem er mee bezaaid. ☞ De Min. Kraus heeft intusschen haar slingerkoers vervolgd en al spoedig komen Vlieland en Terschelling in 't gezicht. Zóó bochtig is de vaarlijn, dat men soms meent eer verder van, dan dichterbij het doel der reis te komen. In

de verte nadert de „Vlieland”, een motorboot met zeilvermogen, die de passagiers voor het eiland van denzelfden naam overneemt. Bij woelige zee is er heel wat zeemanschap noodig om behoorlijk langs zij te komen, en wel schommelt dan de kleine motorboot geducht op de onstuimige baren. ☞ Ook de Min. Kraus ondervindt den sterkeren golfslag voor het open Vlie, waardoor de groote rollers uit de oneindige zee aankomen. Bij een flinke bries uit het N. W. b. v. kan ook de raderboot hier nog wel eens even schommelen. 't Duurt echter te kort om vrees voor zeeziekte te wettigen. Al heel spoedig komen we in de luwte van de groote plaat, die aan het Z. W. eind van Terschelling ligt. Nog maar een korten tijd en we varen de veilige haven van West-Terschelling binnen. ☞ De eerste dorpie, geheel ingesloten door de blonde duinen, wier witte koppen glinsteren in de zomerzon. Hoog torent de grijze Brandaris, skinstere's oude vuurtoren, boven de lage daken uit, als een forsche reus, die het kleine dorpie zijn bescherming biedt. ☞ Natuurlijk is het druk aan den landingssteiger: de aankomst van de boot toch is een evenement voor inboorlingen en gasten. En al zijn er in het seizoen ook twee booten in de vaart — de Prinses Juliana helpt dan de Min. Kraus — toch is er altijd weer belangstelling bij aankomst. ☞ West-Terschelling is een echt knus dorp met een valt. Waar echter te beginnen met onze beschrijving? Laat ons eerste bezoek den ouden vuurtoren gelden. Hij toch domineert het geheele dorp, zelfs het geheele eiland. Daarenboven — als we ons de moeite getroosten den forschen reus te beklimmen — hebben we meteen een prachtoverzicht van al het moois, dat ons nog wacht. ☞ Lang voor de Brandaris gebouwd werd, brandde men op Terschelling reeds vuren om den zeelieden den weg te wijzen naar veilige haven. Het onderhouden van die vuren werd bekostigd door de stadrijke plaats, die — zooals men weet — reeds vroeg een belangrijke plaats onder de oude Hanzesteden innam. In dien „geouden ouden tijd” werden echter niet alleen vuren gebrand om den zeelieden den weg te wijzen; minder eerlijke zielen

ontstaken in stormachtige nachten dikwijls vuren om de schepen op een dwaalspoor te brengen. Zoo verhaalt een Terschellingsche sage van een vrouw, Riskemoei geheeten, die op die manier in donkere nachten, de schepen op gevaarlijke plaatsen lokte om zich na een stranding met het aangespoelde te verrijken. In dien tijd immers was alles wat de zee aanbracht het eigendom van den vinder. Door hebzucht gedreven ontzagen harteloze lieden zich niet door valsche vuren de schippers naar de gevaarlijke gronden te lokken, waar een wisse ondergang wachtte. Later maakte de Staat aanspraak op den eigendom der aangespoelde goederen. In onzen tijd huldigt men het idee, dat de oorspronkelijke eigenaar de grootste rechten heeft. Alles wat aanspoelt behoort aan den strandvonder — den vertegenwoordiger der Regeering — gebracht te worden, die het een bepaalden tijd voor den rechtmatigen eigenaar bewaart. ☼ Daar zijn nog altijd eenvoudige zielen, die het rechtvaardige van deze rege-
 ling niet kunnen inzien, die haar als een schennis van oude voorrechten beschouwen. Evenals zoo menige grensbewoner geen kwaad ziet in het smokkelen van een kleinigheid, zien zij geen diefstal in het zich toeëigenen van wat de zee aanspoelt. Zoo ontstond er een voortdurende strijd tusschen strandjutter en strandvonder. In het aardig geschreven en mooi geïllustreerde gidsje van het eiland Terschelling (uitgave firma Oepkes te West-Terschelling) lezen we o. a.: „Welke rechtgeaarde strandjutter voelt niet steeds de neiging den strandvonder voorbij te loopen en het gejutte onder eigen dak te brengen? Gij noemt dit diefstal? Welnu mijn lezer, dezelfde man, die onkreukbaar eerlijk, geen stukje hout ter grootte van een vierkanten decimeter mee zal willen nemen, zoodra hem de eigenaar bekend is, zal als een harts-tocht in zich voelen branden de begeerte tot jutten, tot echt jutten, met zware vracht duin op duin af, bij nacht en regen, met een halven vloek in zijn keel om die telkens verraderlijke schitterklingen van den Brandaris. ☼ Er loopt hier een aardig verhaal. Voor de waarheid sta ik niet in, maar 't is zoo teekend. — Eens kwam de geloovige gemeente tot den voorganger met de klacht: 't Is nu al zoo lang geleden sinds hier een schipbreuk plaats vond; 't wordt meer dan tijd, dat wij daaruit eens weer een voordeeltje trekken; 't is bovendien op 't oogenblik een slechte tijd. Dominee moest maar eens onze belangen in zijn gebed gedenken en bidden dat hier spoedig weer wat schepen stranden. De Dominee was lichtelijk verlegen met het verzoek. 't Ging toch niet aan, zoiets zondigs te bidden. Maar aan den anderen kant voelde hij er ook veel voor aan het gerechtvaardigde verlangen van z'n gemeente te voldoen. Hij dacht er lang over na en den volgende Zondag bad hij: „O, Heer, als er toch schepen moeten vergaan, laat ze dan hier stranden”. ☼ Dat ook het groote deel van de bevolking, dat niet aan „jutten” zal denken, toch meeleeft met de berging bij een schipbreuk, blijkt duidelijk uit de geestdrift waarmee men b.v. de berging van de lading van het wijnschip de „West-Aleta” bespreekt, dat in het vroege voorjaar van het jaar 1920 verging. Trouwens, zoo'n werk geeft heel wat drukte voor het dorp. Aan de haven liggen dan ook steeds eenige bergingsbooten, gereed op het eerste sein uit te varen. Daar ligt ook de nieuwe

Foto R. H. Herwig.

DE HAVEN VAN WEST-TERSCHELLING.

motorreddingboot, naamgenoot van den grijzen vuurtoren, als symbool van veranderde en laat ons gerust zeggen verbeterde tijden! ☼ Op de gevaarlijke gronden om Terschelling zijn al heel wat schepen vergaan. Wie heeft nooit gehoord van het goudschip „Lutine”, het Engelsche oorlogsschip, dat in den Franschen tijd gereed geld naar de Engelsche troepen, die een inval in Holland gedaan hadden, moest brengen en een nog veel grooteren schat aan gouden en zilveren staven voor Hamburg aan boord had. Van de kostbare lading, die op meer dan 10 miljoen geschat mag worden, werd werkelijk later een deel naar boven gebracht. Het grootste deel echter rust nog altijd op den bodem der zee. ☼ Toen wij ons bezoek aan Terschelling brachten was men bij gunstig weer nog steeds bezig aan de berging van een lading katoen van een voor eenige jaren vergane stoomboot. ☼ Keeren we tot den reus van het eiland terug! We hebben den sleutel van den opzichter gehaald en ontsluiten de deur, om den tocht naar boven te beginnen. Een smalle steenen wenteltrap met een neerhangend touw als leuning voert in een ronden toren opwaarts. Daarom heen is de vierkante reus opgetrokken. Zoals onze afbeeldingen laten zien, is hij in vier deelen verdeeld. Bij elk van deze etages, zullen we maar zeggen, bestaat gelegenheid den binnentoren te verlaten om op de ruimte tusschen binnen- en buitentoren

op 't oogenblik een slechte tijd. Dominee moest maar eens onze belangen in zijn gebed gedenken en bidden dat hier spoedig weer wat schepen stranden. De Dominee was lichtelijk verlegen met het verzoek. 't Ging toch niet aan, zoiets zondigs te bidden. Maar aan den anderen kant voelde hij er ook veel voor aan het gerechtvaardigde verlangen van z'n gemeente te voldoen. Hij dacht er lang over na en den volgende Zondag bad hij: „O, Heer, als er toch schepen moeten vergaan, laat ze dan hier stranden”. ☼ Dat ook het groote deel van de bevolking, dat niet aan „jutten” zal denken, toch meeleeft met de berging bij een schipbreuk, blijkt duidelijk uit de geestdrift waarmee men b.v. de berging van de lading van het wijnschip de „West-Aleta” bespreekt, dat in het vroege voorjaar van het jaar 1920 verging. Trouwens, zoo'n werk geeft heel wat drukte voor het dorp. Aan de haven liggen dan ook steeds eenige bergingsbooten, gereed op het eerste sein uit te varen. Daar ligt ook de nieuwe

Foto R. H. Herwig.

IN WEST-TERSCHELLING, MET ZIJN GEDEELTELIJK NOG ONGEPLAVEIDE STRATEN.

te vertoeven. 't Is daar, dat het bekende vogelmuseum is ingericht. Men weet, dat, vooral in den trektijd, vele vogels door het felle licht van den Brandaris worden gelokt. Talrijke beestjes vlogen zich — voor het aanbrengen der rekken, waarop de moede dieren kunnen rusten — dood tegen den toren. Door de goede zorgen van den Conservator van Artis zijn talrijke exemplaren opgezet. Ze geven den beklimmer een aardige afwisseling tijdens zijn verpoizing op de rustpunten. Voor den natuuronderzoeker vormen ze een leerzame collectie.

(Slot volgt).

R. H. HERWIG.

De Butendiic's, de oudst bekende klokkengieters in ons land.

BUTENDIIC of Buytendyck (de naam wordt telkens anders gespeld, maar de eerst genoemde spelling is de oudste) is de naam van een Utrechtsche klokkengietersfamilie, die verscheidene leden telde in de XVe eeuw. De oudste van hen, de stamvader, was Willem Butendiic, omtrent wien ik, daartoe in staat gesteld door het Oud Archief te Utrecht, de volgende bijzonderheden kan mededeelen. Burman vertelt in zijn Utrechtsche Jaarboeken op het jaar 1409, dat deze Willem Butendiic ouderman was van het smidsgilde. Hem en nog drie anderen werd in 1413 gedurende 15 jaren een plaats in den stadsraad ontzegd „omdat sy hem tegens der gemeenten ende tegens den rade gewapent hebben ende hantieringe gehadt hebben, die tot twidracht in onser stat gecomen mochte hebben” (Muller, Rechtsbronnen van Utrecht, I, p. 265). Blijkbaar behoorde Willem Butendiic tot de Hollandschgezinde Hoeksche partij, welke in dat jaar voor de Gelderschgezinde Kabeljauwsche partij moest onderdoen. Waarschijnlijk is hij dezelfde als van wien sprake is in het Raads dagelijks boek 1428, Vrijdag na Petri ad Vincula (in banden), waar gezegd wordt: „Willem Butendiic sal den rade vergiffenisse bidden ende der stat te beteringe van der stats spijsse (klokspijs) op siine selfs cost een nywe goede bancloc ghieten . . . ende dit sel hij doen tussen dit ende Sinte Matteusmisse naest comende”. Hij was dus ongetwijfeld klokkengieter. In 1447, in welk jaar, Donderdag na Victoris, in het Buurspraakboek o.a. het volgende staat aangeteekend: „En sonnedage laestleden des nachts is veel ondaften binnen der stat gesciet ende sonderling, so is voor Willem Butendiic eene nye clocke int water geworpen” enz. Het woord „ondaft” wordt in het Middel Nederl. Woordenboek vertaald door „straatschenderij”. De beteekenis is dus, dat dien Zondagnacht een rumoerige bende allerlei baldadigheden bedreven heeft, waarmee het hoogtepunt bereikt zal zijn, toen een door Willem Butendyck pas gegoten klok in het water geworpen werd. In de Certificatie- en Procuratieboeken der stad komt een getuigenis

van eenige personen voor van 1488 (of later, het stuk is niet gedateerd), aangaande de beslechting in 1487 van een geschil tusschen Jan Engbertsz en Willem Butendiic over gereedschappen, „totten clochuse dienende.” Ook deze Willem was dus klokkengieter. Hij kan echter, wegens het grootte tijdsverschil, niet dezelfde zijn als bovengenoemde, zoodat ongetwijfeld twee klokkengieters van denzelfden naam in de XVe eeuw hun beroep te Utrecht hebben uitgeoefend. In 1471 vereischte de bankloek der stad reeds vernieuwing; immers Steven Butendiic goot met zijn broeder Aernt in dat jaar „die bancloek”, blijkende uit de volgende post, voorkomende in de 1^e Kameraarsrekening van dat jaar: „Item gegeven Steven Butendiic voir hem

ende Aernt, sijnen broeder ende hulperen van deser cloc te gieten CLXXI Rijns guld ende X stuyvers”. Niet onwaarschijnlijk waren deze Steven en Aernt zoons van den bovengenoemden Willem, maar een bewijs daarvoor is niet gevonden. Steven Butendiic werkte reeds in 1452, toen hij tesamen met Peter Boyen, een „uerclocke” voor den Dom leverde. In 1465 en 1468 was hij werkzaam voor de klokkendoelen (levering van koperen „pannen” en van dito „schiven”) terwijl hij in 1473 werkte voor het kapittel van Sint Pieter. In 1479 tenslotte heeft hij nog de Sint Salvatorsklok voor den toren der Sint Jacobskerk gegoten, waarvan een gipsafgietsel zich bevindt in het Centraal Museum te Utrecht. In de Procuratie- en Certificatieboeken der stad komt voor een verklaring van eenige personen op 13 Maart 1512 dat „Steven Butendiic,” die clockegieter saliger gedachtenis, een oudvader is geweest van Gysbert Eelgiss van Colfschoten. Vóór dat jaar is hij dus overleden. Bij nader onderzoek is gebleken, dat Steven Butendiic in het eerste halfjaar van 1483 overleed, blijkens de 1^e kameraarsrekening van 1483/4, waarin onder het hoofd: „dese personen nabescreven zijn gestorven in desen jaar (1483) ende hadden lijfrenten ander stadt elck als hierna bescreven staet”, vermeld wordt: „Steven Butendyc” (volgt het bedrag) onder de personen, wier renten „Jannis” (24 Juni, St. Jan) en „Corssavont” werden uitbetaald, maar „sonder rente”. Dit beteekent dus, dat hij vóór den eersten termijn

Foto R. H. Herwig.

DE BRANDARIS.

van betaling in dat jaar overleden moet zijn. Waar hij begraven werd, wordt niet vermeld. Grafboeken uit de XVe eeuw bestaan niet meer. Alleen blijkt uit de „Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden” enz. van Bloys van Treslong Prins, dat een Jan Butendyck en zijn vrouw Margriet in de Buurkerk te Utrecht begraven werden, resp. in 1502 en 1473. Van de overige kerken zijn uit dien tijd geen rekeningen bewaard gebleven. Dan was er nog een Gheryt of Gerrit Butendiic, die in 1450 tezamen met Willem Cloterdiic schrijving van Delft een klok goot (D. v. Bleiswijk, Bedroeg „Regina celi letare alleluia” (Konigin des Hemels verheug u) werd in 1709 vergoten. Willem Butendiic schijnt begonnen te zijn met een klok te Kollorn in 1418. Van

Gheryt Butendiic vond ik nog klokken in 1431 te Oudenhoorn, te Maasdam in 1436. Tot de familie behoorde ook nog Ricoldus of Rycold Butendiic, die midden XVe eeuw klokken goot voor Hoorn en Texel, in 1447 voor Rijnsburg en 1448 voor Zuid Scharwoude. De torenklok van Abbenbroek werd in 1451 gegoten door Clotterdiic en Butendiic. Verreweg de meeste klokken waren van de hand van Steven Butendiic; ze zijn om zoo te zeggen niet te tellen en door het geheele land verspreid. Tot zijn eerste producten behoren de klok in den Sint Laurenstoren te Heemskerk 1464, Zwaag 1448, Haringhuizen 1475, Naarden helft XVe eeuw, Ridderkerk 1480, een der drie klokken te Putten helft XVe eeuw enz. Ongetwijfeld zijn er reeds vroeger klokken gegoten, maar de namen der klokkengieters zijn verloren gegaan. Zoo hangt er in den toren van Cillaarshoek een klok van 1388, die nog klept; de maker is onbekend. ☞ De klokken werden niet altijd in de woonplaats der klokkengieters gefabriceerd. Stel u voor een transport van Utrecht naar Texel of naar Oosterland; dit zou doen denken aan het vervoer van de steenen voor de Hunnebedden. De klokken werden gegoten op de plaats van bestemming. In verscheidene plaatsen vindt men nog een „klokkenkamp”, het veld, waar de klok gegoten werd. ☞ Zeker waren de Butendiic's de voorloppers der Hemony's en waar de galmen van beider kunstwerken ineensmelten, herinneren zij aan het glorierijk verleden der klokkengieterskunst, zooals die later niet werd geëvenaard, althans niet overtroffen.

K. L. SCHAMP.

HET HUIS ST. JACOBSSTRAAT 13 TE LEEUWARDEN.

HET huis St. Jacobsstraat 13, waarvan een gedeelte van den gevel op de volgende bladzijde is afgebeeld, is een van de merkwaardige restanten van een gebouw uit de Renaissance-periode in Friesland. De gevel heeft zijn voet verloren, en mist ook de oude kozijnen met het glas in lood, welke eertijds de lichtopeningen vulden. Bovendien is de bekroning in lateren tijd veranderd. Volgens een op den gevel, in cartouches op de zandstenen middenstukken der pilasters aangebracht jaartal dateert hij van 1635. ☞ Volgens den vroegeren Archivaris der Stad Leeuwarden, den Heer Eekhoff, zou het pand in 1635 door den Franschen refugie Claude Fontaine gesticht zijn. Deze Claude Fontaine, die zich bevond onder de talrijke vreemdelingen, in hoofdzaak Fransche vluchtelingen, die om hun handwerken door de Friesche Stadhouders hierheen gelokt werden, oefende het beroep van boekdrukker en uitgever uit. De hofhouding meende, in dezen tijd hogere eischen aan de handwerken te mogen stellen dan waaraan door de burgerij van deze stad kon worden voldaan. De vreemde handwerkslieden vonden hierdan ook een gunstig onthaal. Graaf Ernst Casimir zalden Parijzenaar aangespoord hebben zich hier te vestigen, want hij verleende hem terstond zijne bescherming en zorgde dat hij, naast den Landsdrukker Ulderick Balk te Franeker, dadelijk bij zijn komst in 1616 tot „Boecdrukker Ordinaris

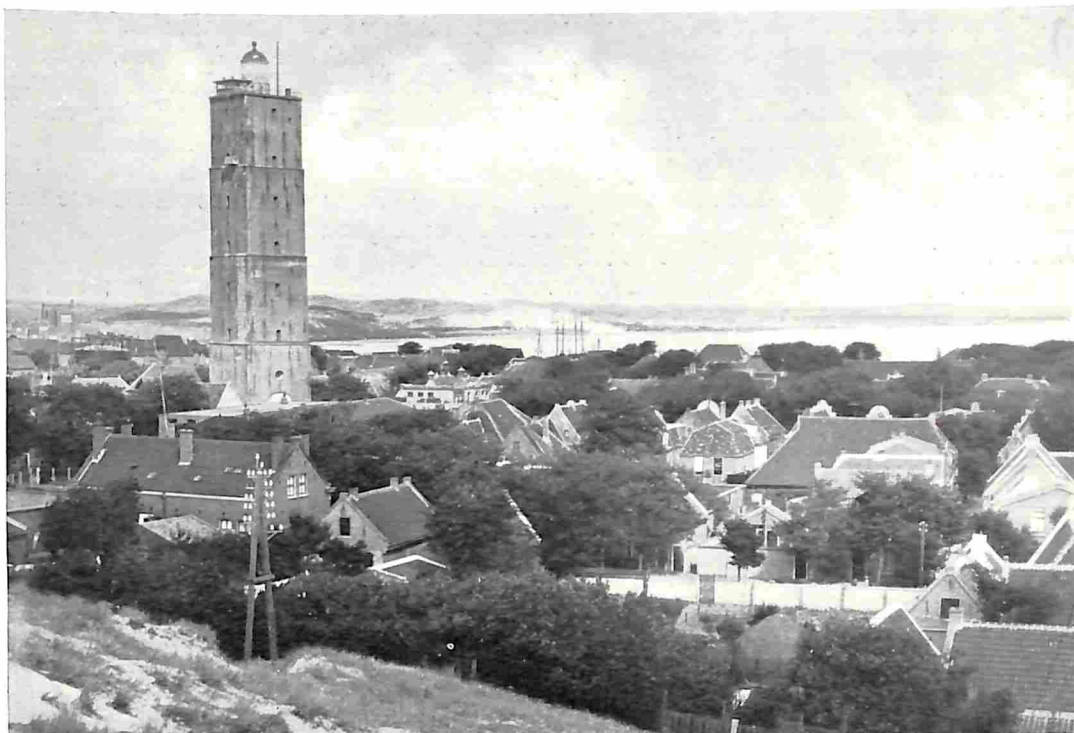

Foto R. H. Herwig.

GEZICHT OP WEST-TERSCHELLING EN DE ZEE.

der Ed. Mogende Heeren Staten van Friesland” werd aangesteld. ☞ Claude Fontaine drukte vele boekwerken, en uit de exemplaren van den Oprechte Coopmans Almanack van de jaren 1635 en 1639 blijkt, dat hij gevestigd was in de Groote Kerckstraat. In het groot concenboek van de stad Leeuwarden bovendien is omstreeks 1635 niets te vinden over den verkoop van een perceel aan de Fontaine en men mag niet veronderstellen dat hij hier bezit geërfd zou hebben. Dit alles maakt het zeer onwaarschijnlijk, dat hij de stichter van dit gebouw geweest is. ☞ Volgens denzelfden Eekhoff kwam, in het boekje „Koddige en Ernstige opschriften op Luyffels, Wagens, Glazen, Uythangborden en andere Tafereelen”, voor het eerst uitgegeven in 1683 en de volgende jaren bij Jeroen Jeroense te Amsterdam, aan den gevel van het huis van de Fontaine, boekverkooper te Leeuwarden, het volgende opschrift voor:

„Die door bedrogh zijn naasten schent,
Die Woord en Waarheid bits ontkent,
En met zijn tong het hert belieght:
Zijn ziel maar Godt niet hij bedriecht.”

Foto R. H. Herwig.

DE ZEEVAARTSCHOOL „WILLEM BARENTZ” TE WEST-TERSCHELLING.

Hoewel het ondergedeelte van den gevel verdwenen is en vervangen door een latere pui, is het niet waarschijnlijk, dat er een dergelijk opschrift op dezen gevel gestaan zal hebben. ☒ Daar vast staat dat een boekdrukker of boekverkooper de stichter van dit pand is geweest en Eekhoff een boekje vermeldt, getiteld „Bruiloftskleed der Tafelghenoten Christi”, in de Nederduytsche sprake overgeset, door Joannes Nisenerus, dienaar des goddelijcken woords tot Lippenhuysen e.a. te Leeuwarden ghedrukt bij Dirck Alberts Boekverkoper in de St. Jacobstraat 1639, is het waarschijnlijker dat deze Dirck Alberts de stichter van dezen gevel is geweest. ☒ Volgens andere in Leeuwarden gedrukte boekwerken

vinden we dezen in 1630 vermeld, wonende „in de vergulde Bijbel” in de Klockstraat. Deze Klockstraat was een zijstraat van de St. Jacobsstraat. ☒ Deze Dirck Alberts was volgens Eekhoff een geduchte concurrent van de genoemde Claude Fontaine; reeds in 1629 gaf hij de kroniek van Schotanus uit, welke hij in Amsterdam had laten drukken. In 1632 richtte hij zelf een drukkerij op en gaf de Heerenfeenster Almanack uit, een boekje dat geheel overeenstemde met Fontaine's Coopmans Almanack. Omdat de Fontaine octrooi op zijn Almanack had ontvangen, beklaagde deze zich hierover. Eekhoff zegt, dat hij na 1835 niets meer van Dirck Alberts vernam. Het bovengenoemde boekje van 1639 bewijst echter de onjuistheid van deze vermelding. ☒ De gevel van het huis St. Jacobsstraat, welke Renaissance-vormen vertoont, is door enkele deskundigen dezer dagen toegeschreven aan Pieter Adriaans van Sexbierum, leerling van Pieter Adriaans van Delft, die weer een leerling was van den grooten bouwmeester Hendrick de Keyser, zooals de heer Weissman schreef in het gedenkboek over het Dr. Popta Gasthuis en Heringa State te Marsum. ☒ De heer C. Visser, die onlangs een artikel in het „Handelsblad” schreef over dezen nieuwen

aankoop van de Vereniging „Hendrick de Keyser”, zegt dat de papieren bewijzen voor de veronderstelling, dat deze Pieter Adriaans de bouwmeester van deze gevel was, niet zijn te vinden, maar dat steenen en bouwvormen hier een duidelijke taal spreken. De mogelijkheid daarvan is niet uitgesloten, doch het is minder waarschijnlijk dan in dit artikel en in een volgend artikel in hetzelfde blad wordt verondersteld. ☒ In de 17de eeuw was de invloed van de kunstenaars Hans Vredeman de Vries en Hendrick de Keyser op de talrijke, in de verschillende plaatsen in Friesland verrezen gebouwen en verbouwingen, evenals elders in ons land zeer groot. De vormen, door hen in verschillende boekwerken gepubliceerd, worden hier gaarne toegepast, zooals blijkt uit verschillende afbeeldingen van verdwenen gebouwen en uit nog aanwezige restanten. ☒ Het schelpmotief, als vulling van het boogveld, is een in de werken van Hans

Vredeman de Vries veel voorkomend motief. Het wordt in oud-Friesland, d. w. z. het gebied langs de Noordzeekust van West-Friesland tot aan Denemarken, herhaaldelijk toegepast. De vormgeving van dezen tijd stond onder Italiaanschen en Vlaamschen invloed. In de 17de eeuw bracht Friesland vele bekende kunstenaars voort en velen van hen maakten, evenals Hans Vredeman de Vries, studiereizen naar Italië en verbleven langer of korter tijd in Vlaanderen en in Holland. Onder de talrijke kunstenaars waren ook vele bouwkundigen; van enkelen van hen zijn de namen bekend. ☒ In Friesland en vooral in die gedeelten, welke door zeevarenden en door bij den overzeeschen handel betrokkenen

waren bewoond, werd veel gebouwd, omdat de groote winsten dit mogelijk maakten. Ook werden in deze jaren tal van adellijke woonhuizen op het platte land en in de steden gebouwd of verbouwd. ☒ De vele uit een oogpunt van bouwkunst belangrijke gebouwen, welke er in die jaren in deze provincie geweest zijn, zullen dus wat vormgeving betreft, nauw verwant zijn geweest aan het werk van de Hollandsche architecten. Helaas zijn maar weinige van deze bouwwerken bewaard gebleven. Door meer onderzoek en publicatie van de resultaten zijn meer namen van de in Holland gewerkt hebbende bouwmeesters bekend dan van die uit Friesland. Wijlen de heer Weissman, die veel studie gemaakt heeft van de Nederlandsche bouwkunst en die hierover ook een boekwerk schreef, had de naam van Pieter Adriaans van Sexbierum gevonden in het leerlingboek van het gilde van de Steenhouders te Amsterdam. Hij schreef toen hij vrij oppervlakkig kennis maakte met de bouwkunst in Friesland, tijdens zijn onderzoek voor de samenstelling van het gedenkboek van het Dr. Popta Gasthuis, het werk dat hij zag en dat in vormgeving overeenkomst vertoonde met dat van den Amsterdamschen bouwmeester Hendrick de Keyser, maar terstond

als waarschijnlijk toe aan Pieter Adriaans van Sexbierum. Hij dacht er blijkbaar niet aan, dat dit een leerling van een leerling van den grooten meester was. Ieder die den heer Weissman bij zijn onderzoekingen gekend heeft weet, dat deze gemakkelijk een veronderstelling uitte. Bij grondiger bestudeering van de Renaissance-bouwkunst in Friesland zou hij tot de ontdekking zijn gekomen, dat het onmogelijk is, dat al het werk, dat overeenkomst vertoont met dat van Hendrick de Keyser, door één persoon is ontworpen, en dat dus verscheidene bouwmeesters deze vormen moeten hebben toegepast. In dezen tijd zijn er in de provincie Friesland talrijke kunstenaars geweest, die bij het ontwerpen van bouwwerken dezelfde vormen gebruikten als die welke Hans Vredeman de Vries en Hendrick de Keyser toegepast hebben. ☒ Dit kon, omdat de plaatwerken, door deze beide kunstenaars in het licht gegeven,

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS ST. JACOBSSTRAAT 13 TE LEEUWARDEN.

hier zeer verbreid waren. Ook wordt bij de beoordeeling van het werk dier tijden, in onzen tijd, veel te weinig bedacht dat het individualisme, dat thans bij de bouwwerken welke verrijzen, tot schade van het stadsbeeld tot uiting komt, toen niet in die mate bekend was. Men vond eenheid in de vormgeving. Eenige zekerheid, dat Pieter Adriaans van Sexbierum de ontwerper van dit gebouw is, is er niet. ☞ De heer C. Visser, de schrijver van het eerste artikel over dezen gevel, is zeer geestdriftig over de schoonheid daarvan en terecht. Het is hem blijkbaar echter niet bekend dat volgens oude afbeeldingen Friesland, ten tijde van den bouw van dezen gevel, en vooral Frieslands hoofdstad, tevens vorstelijke residentie, talrijke dergelijke gevels heeft gehad. In het prentenkabinet van het Friesch museum komen talrijke afbeeldingen voor van gevels uit dezen tijd. ☞ Ook vindt men hier eene afbeelding van dezen gevel, van den Frieschen tekenonderwijzer A. Martin van 1882. Hierop is het midden-raam van de verdieping ingenomen door een erker, welke op twee houten consoles, die tegen den gevel zijn aangebracht, rust. De gevel miste toen ook reeds de oude kruiskozijnen. De bovenste zes ramen waren toen onderverdeeld door zes ruiten, de beide onderste naast den genoemden erker door zes grootere ruiten. De oude verankering was toen nog aanwezig; de andere en later ingebrachte ankers zijn den gevel niet ten goede gekomen. ☞ In de Renaissance-periode was Friesland eene provincie met een grooten rijkdom aan kunstbezit. Veel is er en wordt er nog dagelijks — ten spijt van schoonheidscommissies, monumentencommissies en belangstellenden — gesloopt. De voornaamste oorzaak ligt hier bij de verschillende besturen, die een remmenden invloed zouden kunnen uitoefenen, doch dit nalaten, omdat ze de schoonheid van dergelijke gebouwen en hun waarde in het stadsbeeld niet in willen zien! ☞ In Friesland zijn nog talrijke bouwwerken en restanten aanwezig, die op even groote schoonheidswaarde aanspraak kunnen maken als de genoemde gevel. Het is een feit, dat hier is gebleken en dat herhaaldelijk blijkt, dat er in Holland nog maar weinige menschen en zelfs deskundigen zijn, die met den rijkdom van de provincie Friesland, aan bouwkunstig schoon uit vroegere tijden bekend zijn. Als men hen hier ontvangt, en hun enkele afbeeldingen van vroegere en nog overgebleven kunstgewrochten toont, hoort men vaak: „Hé, ik wist niet dat er in Friesland nog zooveel moois op het gebied der bouwkunst te zien is”. ☞ In het tweede artikel over dezen gevel wordt de veronderstelling van wijlen Weissman weer geuit, dat genoemde Pieter Adriaans van Sexbierum ook de ontwerper zou zijn van het stadhuis te Bolsward. Ik wil er hier nog eens de aandacht op vestigen dat de kunstenaar, die het patroon hiervoor maakte, was de Bolswarder kistmaker Jacob Gijsberts, de vader van Gijsbert Japix, den bekenden Frieschen schoolmeester en dichter, en dat hij daarvoor de somma van 50 Caroli guldens en 5 stuvers ontving. Dit bleek uit het onderzoek van het Stadsarchief te Bolsward; zie mijn artikel over het stadhuis te Bolsward, in het nummer van dit tijdschrift van 13 October 1923.

G. J. VEENSTRA.

Foto R. Tepe.

TORENVALK, HORSTEND OP DEN GROND BIJ HAAR JONGEN.

zeldzaam voorkomende plantjes de volle belangstelling van een der onzen. Dat waren het Maanvarentje en de Addertong, kleine, nietige plantjes, die echter voor een waren plantenliefhebber buitengewoon interessant zijn. Van de daar voorkomende paddenstoelen was het vooral een Bovist, die meer dan gewone aandacht verdiende. ☞ Van het in beeld brengen van vogels kon tcn niets komen, omdat eene broedende Slobeend, bij wier nest de camera geplaatst was, gedurende den geheelen dag niet tot haar nest met eieren wilde terugkeeren, dat wil zeggen: gedurende den tijd, dat de camera er bij had gestaan. ☞ Laat mij thans echter vertellen van den hond van onzen beschutter en helper, een doodgewonen straat-hond, type herdershond, die naar den voor een hond nooit eerder gehoord naam „Nemo” luisterde en die door z'n baas er op gedresseerd was, naar vogelnesten te zoeken en wanneer hij deze of een broedenden vogel gevonden had, er onbeweeglijk bij bleef staan en z'n kop er boven hield, zoodat menig ons hier aangewezen nest door hem was ontdekt. Dat hij voor jachtvogels en ander wild eene bijzondere passie aan den dag legde, zooals dat bij de meeste honden het geval is, laat zich begrijpen. Ook hij toonde voor hazen en wilde konijnen sterke belangstelling en zoo kwam het dan ook, dat hij, toen

Vogelfotografie op het eiland Texel.

(Vervolg)

BEHALVE van vogels en van bloemen en planten genoten we op Texel ook nog van de vele schapen en lammeren die tegen den avond, wanneer ze zoo rustigjes bij elkaar waren gelegen, dikwijls idyllische groepjes vormden, zoodat we meermalen spijt hadden op onze avondwandelingen of avondfietstochten geen camera meer bij de hand te hebben, om zoo'n tafereeltje aan de vergetelheid te kunnen onttrekken. ☞ De Zuideierlandsche duinen en weilanden waren den volgende dag weer het terrein, waarheen we ons stalen ros voortbewogen. Behalve meer algemeen bekende duinvegetaties, hadden vooral twee

Foto R. Tepe.

JONGE HAZEN IN HET WEILAND AAN DEN VOET DER TEXELSCHE DUINEN.

wij een weiland afzochten, plotseling onbeweeglijk bleef staan bij twee jonge hazen, die zich tusschen het lange gras verscholen hadden. ☼ Dat was voor ons een groote meevaller, want al worden jonge haasjes wel meer gevonden, slechts hoogst zelden heeft men eene camera bij de hand, om ze op de gevoelige plaat te vereeuwigen. Dat dit thans hier kon plaats hebben, hadden we te danken aan onzen braven nestenzoeker „Nemo”, die bovendien nog meer talent aan den dag legde. Wanneer z'n baas in de duinen was en in het middaguur, om ons te kunnen vergezellen of om welke andere reden dan ook, niet naar huis wilde gaan, om er te middagen en dus gaarne eenige boterhammen ter zijner dispositie wilde hebben, daar hij in dit geval eerst tegen den avond of in den laten namiddag meende te zullen te huis komen, gaf hij aan Nemo een stokje in den bek, waaraan een briefje was verbonden, waarop hij aan zijne vrouw had medegedeeld, dat hij naar boterhammen verlangde, daar hij voorloopig niet thuis kon komen. Op het bevel van z'n baas „naar de vrouw” holde Nemo dan met het stokje in den bek naar huis en kwam, ten hoogste een kwartiertje later, weer terug met een zakje met boterhammen, die moeder de vrouw aan z'n halsband had gebonden. ☼ Op zekeren dag noodigde Nemo's baas ons uit ten zijnen huize een kopje thee te komen drinken en werd Nemo met een briefje, waarop onze theevisite werd aangekondigd, naar huis gestuurd. De thee was gezet, toen we even later Nemo's heim betraden. — „Nemo af”, was het wachtwoord voor hem, als hij moest gaan liggen en blijven liggen, tot z'n baas hem door roepen of fluiten te verstaan gaf, dat hij weer mede kon gaan.

Dit bevel volgde hij steeds stipt op. Wel een hond dus, om veel, oneindig veel van te houden, een lief dier in alle opzichten. ☼ Toen we eens van de medegenomen, in papier gepakte boterhammen er een hadden verloren, bemerkten we dat aan Nemo, die achtergebleven was, den verloren boterham had verorberd en het nu ledige papier apporteerde. ☼ Al waren we er erg blij mee, dat we nu in de gelegenheid waren geweest een paar jonge hazen te fotografeeren, konden we toch nog geen afscheid nemen van het Slobeendennest, dat

gedurende de opname der jonge hazen door de camera in den steek was gelaten. We plaatsten de camera er zoo spoedig mogelijk weer bij, lieten deze in den nacht van Vrijdag op Zaterdag er bij staan en waren er Zaterdagmorgen weer vroeg bij, om te kunnen zien, of de Slobeend hare eieren weer bebroedde. Al die moeite werd ruimschoots beloond, want toen we, zonder van te voren naar het Slobeendennest te hebben omgezien, op goed geluk af den sluiters in werking hadden gebracht, zat de Slobeend bij onze nadering nog op het nest en waren wij er dus zeker van, dat ze er ook tijdens de opname opgezeten had. — ☼ Den eersten Juni ondernamen we voor de tweede maal de reis naar het eiland Texel. Het allereerst werden weer de Zuideierlandsche duinen door ons bezocht. Daar waren ons een drietal nesten of liever horsten met eieren van Torenvalken aangewezen. Deze bekende nuttige kleine roofvogels maken daar, omdat er haast geen boomen worden aangetroffen, hun horst in de ruigte, op den grond, zoodat we een horst, waarin zich thans pasgeboren donsjongen van den Torenvalk bevonden, zeer gemakkelijk in beeld konden brengen. ☼ Maar ook de oude Torenvalken waren heelemaal niet schuw, want toen we eenige malen hun horst met jongen fotografisch hadden opgenomen, bleef een van beiden, wellicht het wijfje, telkens op vrij korten afstand van zijn horst even zitten, alsof hij ons wilde bevestigen, dat hij hoegenaamd geen angst voor ons en nog minder voor onze camera, die vlak bij zijn horst was geplaatst, aan den dag legde en zeer goed wist, dat wij hem geen leed zouden aandoen. Het mannetje hield vlieg-oefeningen in de meestal geheel betrokken of dichtbewolkte lucht, die nog maar steeds geen zomerweer voorspelde. ☼ Ook een nest met eitjes van een Grasmusch werd waardig gekeurd voor eene opname, omdat het bijzonder fraai was, en ge-

ZWARTE STERN OP HET NEST.

maakt in een bij het nest passend struikengewirwar. ☼ In een kleineren plas, niet ver van het meertje „De Muy” gelegen, huisden ook velerlei vogels. Daar waren het vooral de fraaie Kluiten, die onze bijzondere belangstelling waard waren, maar ook Tureluurs, Grutto's, Kieviten, Scholeksters, vele Bergeenden en soms ook groote vluchten Kemphanen waren er druk in de weer, terwijl er zich nu en dan ook Wilde Eenden, Zomertalingen en Slobeenden vertoonden. ☼ In dezen plas, die zeer ondiep was, waren, om de hier ook zoo gaarne geziene Kluiten tot nestelen en broeden uit te noodigen, een viertal kleine aardheveltjes opgeworpen, en deze zoo vriendelijke uitnoodiging werd blijkbaar door de Kluiten op hoog prijs gesteld, want op elk aardheveltje had een Kluitenpaar zijn nest gebouwd. In twee ervan waren de jongen reeds uitgekomen en liepen vader of moeder in den plas achterna, op het derde waren twee jongen uitgekomen, maar bevatte het nest ook nog twee reeds aangepikte eieren en op het vierde zat het Kluitenwijfje nog op hare eieren te broeden. Deze Kluit was door ons uitgekozen, om door ons in beeld te worden gebracht, doch alvorens daartoe voorbereidingen te treffen, deden we eerst een tweetal opnamen van het nest, waarin zich ook twee jongen en twee nog niet uitgekomen, maar aangepikte eieren bevonden. ☼ De opname van den broedenden Kluit nam enkele uren in beslag en moest weer van een zeer grooten afstand van het nest af geschieden. Dienzelfden dag kon daarom slechts eene opname daarvan plaats hebben, maar ook hier bleef de camera gedurende den nacht bij het Kluitennest staan, zoodat de overigens vrij

schuwe Kluit er den anderen dag volkomen aan gewend was geraakt, maar voor het gemak was ook het trektouw overnacht blijven liggen en had z'n weg ook gevonden door een weiland, waarin, zonder dat zulks door ons was opgemerkt, in de duinen grazende schapen zouden kunnen komen. ☼ Toen we nu den volgenden morgen de situatie overzagen, werden we gewaar, dat een van die schapen met zijn pooten in het trektouw was verward geraakt en zoo doende den sluiters der camera in werking had gebracht en den op zijn nest met eieren zittenden

Kluit had in beeld gebracht, wat we echter eerst later, na ontwikkeling der belichte plaat, met zekerheid konden vaststellen. Ook ons gelukte het echter den nu aan alles, wat in zijne omgeving plaats had, gewenden Kluit nog tweemaal, zowel op, als bij zijn nest te fotografeeren. ☼ Bij uitzondering had heden het zonnetje vrij druk geschinen, zoodat de jonge Torenvalken het in de zon te warm hadden gekregen en vlak bij hun horst onder de hen beschuttende ruigte waren gekropen. Ze waren nu enkele dagen ouder, zagen er minder hulpbehoevend uit, zoodat we niet konden nalaten ze nog eens voor onze camera te laten poseeren. ☼ De dagen die nu volgden, werden door ons doorgebracht in den polder Walenburg, waar we bij zeer wispelturig weer — want regenen moest het elken dag opnieuw, al was het ook nog zoo weinig, en de wind woei meestal met felle kracht uit het Zuidwesten — allereerst eenige opnamen deden van de Moeraszwaluw of Zwarte Stern, zowel op, als bij haar nest, waarin zich een pas uitgekomen jong en een nog onuitgekomen ei bevonden. Deze opnamen vereischten weinig moeite en ook geen tijdroovende voorbereiding, want de fraaie Blauwstar, zooals de Moeraszwaluw op Texel ook wel genoemd wordt, daalde zonder de minste vrees voor de camera op haar nest neer. Wel was het een toer, haar nog met de wicken omhoog bij haar nest staande in beeld te brengen. Ook het Vischdiefje was hier weldra aan de beurt, om gekiekt te worden. Ook van dezen Stern werd ons een nest aangewezen, dat een jong bevatte, maar tevens nog twee onuitgekomen eieren en dat, gelegen midden in welig groeiend Engelsch gras (Armeria maritima), een lust voor de oogen was. Groote stuk't ware overdekt, wat een prachtig gezicht opleverde. Ook het Vischdiefje, dat geen schuwheid kende, liet zich gewillig bij zijn nest eenige malen door ons in beeld brengen. Na hier

Foto R. Tepe.

JONGEN EN EI VAN DE KLUIT.

enkele dagen te hebben doorgebracht in eene meestal ongunstige weersgesteldheid, brachten we weer een bezoek aan de Zuideierlandsche duinen, waar we opnieuw een opgewekt vogelleven konden waarnemen. ☼ De Velduil vloog er met loomen wiekslag, soms in zweefvlucht, boven de vele duindoornstruiken en zal haar horst wel niet al te ver van ons af, onder die struiken op den grond hebben in orde gebracht, wellicht zoo verborgen, dat deze door ons niet te vinden was. Torenvalken stonden er te bidden in de lucht. Kuikendieven, zoowel de Grauwe als de Bruine Kuikendief, hielden er vlieg-oefeningen en scheerden soms heel laag over den grond, terwijl ze nu en dan even uitrustten tusschen de ruigte. ☼ Van den Grauwen Kuikendief waren hier meer horsten met eieren gevonden, maar om een der ouden te kunnen fotografeeren, wilden we, ten einde daarvan eene opname beter te doen slagen, liever wachten tot er jongen in den horst waren, om dan eerst de camera bij een der gevonden horsten te plaatsen. ☼ Wat ons hier ook opviel, was het groote aantal Koekoeken, dat we hier aantroffen, en toch weder maar zelden een zangvogelnest met een koekoeks-ei of -jong gevonden. ☼ Ook de vrij zeldzame Sprinkhaanrietzanger liet zich hier nu en dan hooren en een Paapje zat aanhoudend te tikken in een duindoornstruik. In de verte hoorden we de geluiden van verschillende weidevogels, terwijl nu en dan enkele Zilvermeeuwen en ook wel Kokmeeuwen het luchtruim doorkliefden en hier en daar een Rietgors zijn eentonig wijsje ten beste gaf. ☼ Onze camera werd nog even voor den dag gehaald om een horst met eieren van een Torenvalk, die ook op den grond tusschen de ruigte was klaar gemaakt, in beeld te brengen.

(Slot volgt).

R. TEPE.

Renata di Francia.

Uit het Poolsch van

KAZIMIERZ CHŁĘDOWSKI.

13) (Vervolg.)

OLYMPIA trouwde met een Duitschen geleerde, Grunthler, maar bleef niettemin in hofdienst en tevens de leermeesteres der vorstinnen. Zij verwaarloosde daarbij haar eigen studies niet en las ijverig de filosofen der Oudheid; na lange overpeinzingen verviel zij echter tot een volkomen scepticisme. In haar beroemd werk, getiteld „de Dialogen”, bekend zij geleidelijk tot een absoluut ongelooft gekomen te zijn, niet meer aan God te gelooven maar de overtuiging gekregen te hebben, dat 's werelds loop slechts van het toeval afhangt. Door het lezen van den bijbel kwam zij van deze opvatting wel terug maar werd tevens nog meer van de Roomsche kerk verwijderd. Toen in het begin van 1548 haar vader ernstig ziek werd

moest de bedroefde Olympia tijdelijk het hof verlaten om er eerst na eenige maanden terug te keeren, juist op het tijdstip dat de jonge hertogin Anna met den hertog d'Aumale¹⁾ trouwde. Kort daarop echter werd zij zeer onverwacht uit den hofdienst ontslagen, terwijl niemand begreep, wat de oorzaak dier onverwachte ongenade geweest kon zijn. Renata, die van nature toch medelijdend was, veroorloofde de arme vrouw niet eens haar kleeren mede te nemen, die deze naar het slot had medegebracht, en eerst na veel smeeken en bidden en dank zij de voorspraak van Lavinia della Rovere, liet zij haar één kleedingstuk ter hand stellen. Deze hardheid werpt een eigenaardig licht op het karakter van Renata, die wel als koppig bekend stond maar niet als wreed. Volgens de meening van sommigen zou Olympia Renata's toorn opgewekt hebben, doordat zij meer overhelde naar de leer van Luther dan naar die van Calvijn; eenige zekerheid is hierover echter nu niet meer te krijgen. Voor Olympia was, nadat zij van het hof op deze wijze was weggejaagd, het verder verblijf te Ferrara onmogelijk geworden en zij besloot daarom zich elders te vestigen. Zij ging met haar man naar diens geboortestad, Schweinfurt in Duitschland, waar haar een tragisch lot wachtte. Spoedig na haar aankomst toch werd de stad, waarin Albert van Brandenburg zich had verschanst, door de bisschoppen van Würzburg en Bamberg belegerd met het gevolg, dat zij werd veroverd en geplunderd. Olympia, die daardoor haar heele have en zelfs haar kleeren was kwijtgeraakt, moest met haar echtgenoot de vlucht nemen en bereikte na een verschrikkelijken tocht over besneeuwde velden, op drie mijlen van Schweinfurt, het stadje Hameln. Aan Curion schreef zij, dat zij daar barvoets was aangekomen, met verwaaide haren en gehuld in een gescheurden mantel, dien zij onderweg van een vrouw had geleend. De gevolgen bleven niet uit. Ze liep een ernstige verkoudheid op en haar gezondheid ging weldra zoo achteruit, dat zij niet lang na haar vlucht te Heidelberg overleed, op den zevenden November 1555.

VIII

De hervorming breidde zich intusschen in Noord-Italië gestadig uit; haar voornaamste centra waren Ferrara, Modena en Mirandola. De beweging kwam thans uit het Noorden, uit Duitschland en Frankrijk, en verschilde zeer belangrijk met

1) Reeds in 1546, toen Anna nauwelijks vijftien jaar was, rees het plan om haar uit te huwelijken. Volgens berichten van den Ferrarischen gezant van 11 Maart 1546 had zij de aandacht der koningin van Polen, Bona, getrokken, die gaarne gezien zou hebben, dat zij met haar zoon Sigismond trouwde. Toen echter Henri II dit te weten kwam, gebruikte hij al zijn invloed om dit huwelijk te beletten, onder meer beweerend, dat de kleindochter van een Franschen koning niet in het huwelijk kon treden met een vorst die „plus barbare encore que les Allemands” was. Dit was natuurlijk een voorwendsel, daar het hem in werkelijkheid te doen was om Anna aan een Franschen vorst uitgehuwelijkt te krijgen teneinde den band tusschen Ferrara en Parijs nog hechter te maken.

Foto R. Tepe.

BROEDENDE KLUIT.

het reformatische streven der Theatijnen, met de idealen der Napelsche vrouwen, en met het doel, dat de Capucijners nastreefden. Duitschland zond eerst te boek gestelde leerstellingen en daarna, omstreeks 1520, predikers. Van de monniken, die Rome naar het Noorden uitzond om tegen deze hervormingsbeweging op te treden, kwamen de meesten als aanhangers van Luther's leerstellingen terug. In Ferrara kwamen zoowel Lutheranen als Calvinisten hun leerstellingen verkondigen, maar terwijl de eersten slechts het pausdom bestreden en ijverden voor eene hervorming der Katholieke kerk, traden de laatsten tevens op als democratisch gezinde politieke drijvers, die het volk opzetten tegen vorst en geestelijkheid. Maar de leerstellingen der Calvinisten waren te koud en te star en spraken te weinig tot de verbeelding van het volk om ingang te kunnen vinden bij de breede massa. Meer succes hadden dus de Lutheranen in Italië, want hun leerstellingen stemden overeen met de gevoelens van het volk, dat slechts de misbruiken in de Kerk wilde zien verdwijnen, maar niet aan een verandering in de maatschappelijke toestanden dacht. En evenmin als het volk, dat niettemin gaarne luisterde naar de scherpe, spottende, zelfs beleedigende kritiek op het optreden en de levenswijze van monniken en bisschoppen, wenschten de vorsten de omverwerping van het pausdom, aangezien zij groote materiele belangen hadden om Rome staande te houden. ☒ De hervorming vond dan ook hare volgelingen in de Noord-Italiaansche steden alleen onder de ontwikkelde klasse der bevolking, onder de professoren, de letterkundigen en de geestelijken, die met slaafschopvolgen der voorschriften geen vrede meer konden hebben, en, last not least, onder de ontwikkelde vrouwen. ☒ Renata's omgeving bestond uit „kettters”.

Haar hofarts Giovanni Sinapius, de universiteitsprofessor Celio Curione, beiden vrienden van Olympia Morato, verder Chilian Sinapius, die een damigella der hertogin, Francesca Bucironia, tot vrouw had, zij allen waren overtuigde aanhangers der hervorming. Tot de belangrijkste onder hen behoorde Celio, die een leerling van Melancthon was. Hij was de drieëntwintigste zoon van Giacomo di Chieri en diens echtgenootte Charlotta Montrolier, hofdame van de vorstin Bianca di Savoia. Deze zeer beschaafde, welbespraakte man met aangename manieren kwam weldra in de gevangenis te Turijn terecht, omdat hij in de kerk een Dominicaner, die Luther belasterde, toeriep „gij liegt”. Hij wist echter spoedig op handige wijze uit de gevangenis te ontsnappen en bereikte na vele avonturen met Pellegrino Morato, dien hij in Venetië had leeren kennen, Ferrara, waar hij weldra bij Renata in de gunst kwam. Lang duurde daar zijn verblijf echter niet want, door het Sant'Officio vervolgd, moest hij naar Zwitserland vluchten, waar hij zich bij Burlinger, een van de aanvoerders der hervorming te Zürich aansloot. Renata bleef echter in briefwisseling met hem en zond hem zelfs geld ter ondersteuning van onderdrukte Calvinisten. ☒ Zelfs de lijfarts van Ercole, Angelo Manzollini, schrijver van een hekeldicht tegen den paus, kwam onder den invloed der geestverwanten van Renata, zoo ook Lilio Giraldi, de vleiende kroniekschrijver van het huis d'Este, maar vooral Marcantonio Flaminio, een buitengewoon bekwaam man, die echter nogal

vaak van overtuiging veranderde en nu eens Calvinist dan weer vroom Katholiek was. Aan het hof der hertogin bevond zich ook nog steeds de Fransche dichter Leon Jamet, die, hoewel overtuigd hervormingsgezind, zich in de gunst van Ercole wist te handhaven. Ook eenige zeer voorname vrouwen als Lavinia della Rovere, kleindochter van Julius II, en gravin Giulia Rangone di Bentivoglio ijverden met groote toewijding voor de Calvinistische leer. De in Duitschland vervolgde hervormer Alciat, die naar Bologna en vervolgens naar Ferrara gevlucht was, schreef op den zevenden Juli 1540, dat hij „in dezen Ferrarischen hemel” een buitengewoon ontwikkeld gezelschap had aangetroffen, dat men daar de hervormers niet vervolgde en dat hij er zich uitstekend op zijn gemak gevoelde, veel meer dan in Bologna. ☒ Vergeleken bij Modena kon Ferrara een tamelijk rustig centrum der hervorming worden genoemd. In Modena predikte een zekere Paolo Ricci geheel openlijk tegen de Kerk die kreeg er veel invloed. Ook het kleine Mirandola, de residentie der Pico's, werd een toevluchtsoord voor de aanhangers van Luther en Calvijn, en Renata stuurde de Hugenoten erheen, voor wie het verblijf in Ferrara gevaarlijk was; dezen werden daar zeer gesteund door graaf Gabotto. ☒ Deze beweging veroorzaakte tenslotte groote onrust te Rome

waar vooral ook het gedrag der professoren van de Ferrarische universiteit groote ergernis verwekte. Den inquisiteur te Ferrara werd uit Rome een formulier toegezonden, eene „verklaring” behelzende, die door alle van hervormingsgezindheid verdachte hoogleraren moest worden geteekend. Door dit document te tekenen verloochenden zij wel openlijk de ketterische leerstellingen, maar het was louter een formaliteit, die natuurlijk niets veranderde aan hun innerlijke

BLOEIENDE TULPENBOOMEN (MAGNOLIA JAPONICA) BIJ HET SLOT SANS SOUCI TE POTSDAM.

overtuiging, zoodat de religieuze disputen niet ophielden en de agitatie niet verminderde. In de talrijke „academies” bleef men voortgaan de neteligste religieuze kwesties te behandelen. ☒ Tenslotte eischte Paul III, dat Ercole energiek zou optreden tegen dezen ergerlijken toestand, doch de hertog, die vermoedelijk Renata wilde sparen, antwoordde, dat de beschuldigingen veel te vaag waren en dat in het ontvangen schrijven geen enkel feit vermeld werd, dat aanleiding tot een gerechtelijk onderzoek gaf; hij verzocht hem daarom eene opgave te zenden van de personen, tegen wie een vervolging ingesteld kon worden. ☒ Daarop liet de paus zich door den Ferrarischen inquisiteur nader inlichten en berichtte na eenigen tijd den hertog, dat Renata beschuldigd werd twee kettters in haar paleis te huisvesten, namelijk den Florentijnschen letterkundige Bruccioli en den Griekschen monnik Francesso Porto. Bruccioli had een bijbelvertaling van zijn hand laten verspreiden, een uitgave, die in talrijke exemplaren werd en aan Renata, werd zij als ketttersch beschouwd en te Ferrara in het openbaar verbrand, terwijl men den vertaler met vijftig scudi beboette. Toen Bruccioli verklaarde zulk een hoog bedrag niet te kunnen betalen, omdat hij niets bezat, merkte de rechter op, dat, als de beklagde er zijn best maar voor deed, hij het geld wel zou vinden. De rechter had goed gezien, want de boete werd in 't geheim door Renata betaald.

(Wordt vervolgd)